

Høringssvar fra Creo – forbundet for kunst og kultur

NOU 2025: 8

Folkehelse – verdier, kunnskap og prioritering

Creo – forbundet for kunst og kultur er Norges største forbund og interesseorganisasjon for yrkesutøvere og studenter innen kunst- og kulturfeltet. Creos medlemmer arbeider innenfor alle deler av kulturlivet.

Innledning

Creo, forbundet for kunst og kultur, viser til NOU 2025: 8 Folkehelse, verdier, kunnskap og prioritering. Utredningen er et grundig og viktig arbeid som bidrar til å styrke kunnskapsgrunnlaget og systematikken i prioritering av folkehelse tiltak. Samtidig vil Creo påpeke en vesentlig mangel ved utredningen, nemlig at kunst og kultur i praksis ikke inngår som en del av analysen av folkehelse tiltak, verken som virkemiddel, kunnskapsfelt eller del av det tverrsektorielle folkehelse arbeidet.

Kunst og kultur

Utvalget legger til grunn et bredt folkehelsebegrep, der tiltak på tvers av sektorer kan ha stor betydning for befolkningens helse, livskvalitet og sosiale ulikheter. I lys av dette er det etter Creos vurdering problematisk at kunst og kultur i svært liten grad er tematisert. Kunst og kultur er i dag dokumentert viktige bidragsyttere til både psykisk og fysisk helse, til mestring, tilhørighet og livskvalitet gjennom hele livsløpet. Når utredningen samtidig vektlegger livskvalitet, deltakelse og forebygging, fremstår fraværet av kunst og kultur som en vesentlig mangel.

Deltakelse i kunst og kultur bidrar til å redusere ensomhet, styrke sosiale fellesskap og fremme psykisk helse, særlig blant barn og unge, eldre og personer i sårbare livssituasjoner. Kulturarenaer fungerer ofte som lavterskel møteplasser som når grupper som i mindre grad benytter tradisjonelle helsetjenester. Kulturtiltak kjennetegnes i tillegg av relativt lave kostnader og sammensatte gevinster, der effekter på livskvalitet, trivsel og sosial inkludering kombineres med høy grad av frivillighet og medvirkning. Dette er i tråd med utvalgets egne beskrivelser av behovet for befolkningsrettede tiltak som virker på tvers av sektorer og som kan bidra til å utjevne sosiale helseforskjeller. Likevel er slike kulturbaserte tiltak i liten grad synliggjort eller vurdert.

Kulturskolerådet

Creo støtter Kulturskolerådets innspill om kulturskolens rolle i arbeidet om folkehelse, og innspillet om Samisk språk, kultur og identitet som helsefaktor.

Kulturskolens rolle

Kulturskolene er en del av kommunenes forebyggende og helsefremmende arbeid og bidrar til god folkehelse, til å redusere sosiale helseforskjeller og til å finne løsninger på tvers av tjenesteområder. Rammepåen Kulturskole for alle (2024) ble vedtatt i kulturskolerådets landsting i 2024, og de fleste kommunene vil legge denne til grunn for sin kulturskolevirksomhet. Denne rammepåen målbærer sterke forventninger til at

kulturskolene, som en del av kommunens samlede tjenestetilbud, samarbeider med grunnopplæring, kulturliv og kommunale tjenester som eldreomsorg, NAV, helsetjenester, barnevern og flyktningtjeneste. Samhandling og samskaping utvikler kvaliteten i kulturskolens tilbud og gjør at kulturskolen også bidrar til at andre tjenesteområder når sine mål. Det vil altså være svært naturlig for kommunene å se folkehelsearbeid i sammenheng med kulturskolen og det frivillige kulturliv, men dette registrerer vi at NOU'en legger lite opp til.

Samisk språk, kultur og identitet som helsefaktor

Vi støtter NOU'ens vektlegging av det samiske perspektivet i folkehelsearbeidet. For den samiske befolkningen er språk, kultur og identitet grunnleggende helsefaktorer. Meld. St. 12 (2023–2024) og Meld. St. 17 (2024–2025) understreker at samiske barn og unge skal få oppleve samisk kunst og kultur, og at kulturskolen er en viktig aktør for å ivareta disse behovene. Tap av språk og kultur, hets og diskriminering er dokumenterte helsedeterminanter, mens trygg kulturell identitet gir motstandskraft og bedre psykisk helse. Rammepåplanen for kulturskolen Kulturskole for alle slår fast at kulturskolen skal bidra til å legge til rette for samisk språk- og kulturtilbud og tar et særlig ansvar for opplæring som bygger på samisk språk, kultur og tradisjonskunnskap. Dette er folkehelsearbeid i praksis: styrking av identitet, tilhørighet og motstandskraft (birgejupmi) gjennom kultur. Vi anbefaler at NOU 2025:8 tydeliggjør samiske kulturtiltak som prioriterte folkehelsevirkemidler og følger opp anbefalingene fra Sannhets- og forsoningskommisjonen om å styrke kulturskolens rolle i dette arbeidet.

Kultur på resept

Et konkret eksempel på hvordan kunst og kultur kan integreres som en aktiv komponent i folkehelsearbeidet er initiativet Kultur på resept. Dette er en helsefremmende tilnærming hvor primærhelsetjenesten kan skrive ut kulturelle aktiviteter som en del av behandlingstilbudet, slik som konserter, teaterforestillinger, museumsbesøk og deltakelse i grupper for sang, dans, maling og håndverk. Pilotprosjekter i Norge planlegges i kommunene Bergen, Bærum, Verdal og Sarpsborg, der deltakerne får kulturelle gruppeaktiviteter som del av sitt helsetilbud over flere uker. Forskning fra implementeringer i Sverige og andre land viser at slike kultur på resept tiltak kan gi signifikant økt trivsel, forbedret psykososial helse, flere sosiale kontakter, mindre ensomhet og en styrket følelse av samhørighet blant deltakerne. Dette harmonerer med folkehelsepolitiske mål om å styrke psykisk helse og sosial deltakelse, men slike kulturbaserte helsefremmende innsatser er i dag ikke integrert i NOU 2025: 8 sine vurderinger og anbefalinger. At denne typen tverrsektorielt samarbeid mellom helse og kulturfeltet ikke er løftet frem som et potensielt virkemiddel, illustrerer igjen en manglende anerkjennelse av kulturens rolle i folkehelsearbeidet.

Musikkterapi

Creo vil særlig peke på betydningen av musikkterapi som et etablert og forskningsbasert fagfelt med dokumentert effekt innen psykisk helse, rusbehandling, rehabilitering, palliasjon og arbeid med personer med demens. Tiltak som demenskor, som kombinerer musikkfaglig kompetanse med helsefaglig forståelse, har vist betydelige positive effekter på livskvalitet, kommunikasjon og sosial deltakelse, både for personer med demens og deres pårørende. Slike tiltak representerer nettopp den typen tverrfaglige og helsefremmende innsats som utredningen etterlyser, men som ikke gis plass i analysene.

Scenekunstmedisin

Videre vil Creo løfte frem scenekunstmedisin og utøvende kunstners helse som et relevant, men fraværende perspektiv i utredningen. Kunstnere er yrkesutøvere med dokumentert høy risiko for belastningsskader, psykiske plager og arbeidsrelatert helseproblematikk. Scenekunstmedisin er et fagfelt i vekst, både nasjonalt og internasjonalt, og bidrar med forebygging, behandling og kunnskap som har overføringsverdi også til bredere folkehelsearbeid. At kunstners arbeidshelse og de strukturelle rammene for bærekraftige

kunstnerliv ikke inngår i vurderingene, svekker utredningens helhetlige tilnærming til folkehelse.

Kunst og kultur som del av kunnskapsgrunnet for folkehelse

Utvalget understreker behovet for bedre kunnskap om effekt av folkehelseiltak og for et bredere kunnskapsperspektiv enn tradisjonelle helseindikatorer. Creo mener dette gir et klart handlingsrom for å inkludere kunst og kultur som en del av det nasjonale kunnskapssystemet for folkehelse. Det finnes i dag et økende internasjonalt forskningsgrunnlag som dokumenterer sammenhenger mellom kunst, kultur og helse, blant annet gjennom Verdens helseorganisasjon. Dette kunnskapsfeltet burde vært anerkjent og integrert i utredningens videre anbefalinger.

Hovedanbefalinger oppsummering

- Creo anbefaler at kunst og kultur tydelig defineres som en del av folkehelsearbeidet og inngår som eget virkemiddel i videre oppfølging av NOU 2025: 8.
- Creo anbefaler at kunst og kultur integreres i prioriteringsrammeverket for folkehelseiltak, herunder vurderinger av nytte, kostnadseffektivitet, sosial fordeling og autonomi.
- Creo anbefaler at kulturskolen anerkjennes som en sentral kommunal aktør i det forebyggende og helsefremmende arbeidet, og inngår i nasjonal og lokal folkehelsepolitikk.
- Creo anbefaler at samiske språk og kulturtiltak tydelig prioriteres som folkehelsevirkemidler, i tråd med anbefalingene fra Sannhets- og forsoningskommisjonen.
- Creo anbefaler at kulturbaserte helsetiltak som Kultur på resept, musikkterapi og demenskor synliggjøres og vurderes som del av et helhetlig folkehelseiltak.
- Creo anbefaler at scenekunstmedisin og utøvende kunstneres arbeidshelse anerkjennes som relevante folkehelseperspektiver, og inkluderes i det forebyggende arbeidet for bærekraftige kunstnerliv.
- Creo anbefaler at kunst og kultur inkluderes i det nasjonale kunnskapssystemet for folkehelse, basert på eksisterende og voksende internasjonalt forskningsgrunnlag.

Avslutningsvis vil Creo understreke at kunst og kultur ikke bør forstås som et supplement eller et frivillig tillegg til folkehelsearbeidet, men som en integrert del av arbeidet med livskvalitet, forebygging og sosial utjevning. Når utredningen tar mål av seg til å utvikle et mer helhetlig og kunnskapsbasert system for prioritering av folkehelseiltak, er det etter Creos vurdering nødvendig at kunst og kultur gis en tydeligere plass i videre politikktutvikling og oppfølging av NOU-en.